

JOHANNES PAULUS II

Carl Bernstein en Marco Politi, *Zijne Heiligheid. Johannes Paulus II en de verborgen geschiedenis van onze tijd* (Jan Mets/Van Halewyck, Amsterdam/Leuven 1996), 448 p., prijs f49,90/BFR 998,-. Vertaald uit het Engels door André Haacke en Ruud van der Helm. Oorspronkelijke titel *His Holiness - John Paul and the hidden history of our time* (Doubleday, New York 1996).

Een verbolgen Karol Wojtyła, beter bekend als paus Johannes Paulus II, beet onlangs tijdens een bezoek aan Polen zijn landgenoten toe: *'Echte vrijheid heeft ordening nodig! Dat de kerk de vijand van de vrijheid zou zijn, is bijzonder grote nonsens. Hier in dit land en overal op deze wereld. Bij de Polen vooral heeft de kerk al vaak en duidelijk bewezen dat zij juist de bewaker van de vrijheid is. De kerk heeft ons bevrijd.'*

Johannes Paulus II heeft een Janushoofd. Wie de vorig jaar verschenen studie *Zijne Heiligheid* van Carl Bernstein en Marco Politi leest, is daar in eerste instantie van overtuigd. Het ene moment lijkt de paus een sluwe vos die in de jaren tachtig samen met de Amerikaanse CIA bewust de democratisering van zijn communistische geboorteland Polen aanmoedigt; het andere moment keert hij zich fel tegen de bevrijdingstheologen in Zuid-Amerika die in zijn ogen al te enthousiast geloof en politiek combineren. Wel druk uitoefenen op Jaruzelski en de zijnen, maar de Zuid-Amerikaanse maffia met louter katholiecisme willen bestrijden?

Naarmate het boek vordert, wordt het beeld coherenter. De paus kan zich niet verzoenen met het marxisme van de bevrijdingstheologen, omdat het indruist tegen het christelijke humanisme. Groot is zijn teleurstelling dan ook wanneer het inmiddels democratisch geworden Polen zich in de jaren negentig overgeeft aan ongebreideld hedonisme. De Poolse kerk, de paus en de Amerikanen hebben de inwoners van Polen geholpen het communisme de nek om te draaien, waarna de meeste – overwegend katholieke – Polen hen zonder blikken of blozen de rug toekeren en najagen waarnaar ze al zo lang verlangd hebben: geld en vertier.

Dan is het boek inmiddels bijna ten einde en is het hoe en waarom van de pauselijke filosofie vrijwel volledig duidelijk geworden. 'De verbolgen paus' heet het laatste hoofdstuk. Zijne anders altijd zo minzame Heiligheid wordt woest als hij merkt dat de bevrijding van het oosten niet de spirituele vernieuwing oplevert waarop hij had gehoopt. *'Ex Oriente lux, had hij in 1989 overmoedig verkondigd toen hij op weg naar Zuid-Korea voor de eerste keer over de Sovjet-Unie vloog. Zowel het katholieke Polen als het orthodoxe Rusland moest een onmetelijk reservoir van geloof worden om de moderne wereld nieuw leven in te blazen,'* schrijven de auteurs. Het mocht niet zo zijn. Oost-Europa wil alleen maar wat het westen heeft, met als gevolg

dat de paus zich alleen nog méér vastbijt in zijn rechtzinnigheid. Abortus, seks voor het huwelijk, hosties voor gescheiden mensen, emancipatie van homo's en vrouwen: niets van dit alles. Kritische theologen worden op het matje geroepen. Totdat de situatie onhoudbaar wordt en zelfs katholieke *die-hards* uit de entourage van de paus het roer omgooien en zich welwillend opstellen tegenover hervormingen binnen de kerk. *Zijne Heiligheid* sluit af met een eenzame paus, die, oud en zwak, ook voorzichtig begint toe te geven.

Dit uitstekende boek werd geschreven door van Carl

Bernstein, winnaar van de Pulitzer Prize en een van de onthullers van het Watergate-schandaal, en Marco Politi, een Italiaanse journalist van *La Repubblica* die vijftien jaar correspondent was bij het Vaticaan. De titel van het boek stelt niet teleur: er wordt heel wat onthuld, van samenzweringen tussen de CIA en het Vaticaan, tot intieme details over een pauselijke verkiezing. Goed leesbaar en zeer informatief, vooral voor niet-specialisten.

Joris Vermeulen

'DE HAND VAN GOD'

R. Kuiper, *Uitzien naar de zin. Inleiding tot een christelijke geschiedbeschouwing* (J.J. Groen en Zoon, Leiden 1996) 124 blz.

De calvinist en humanist Marnix van Sint Aldegonde schreef in de zestiende eeuw dat leerlingen met behulp van historische voorbeelden oog behoren te krijgen voor *'Gods raadsplan in de leiding van de wereldse aangelegenheden'*. En hij voegde daaraan toe: *'Tegelijkertijd moeten zij ook leren onderkennen wie in een bepaalde situatie wijs, rechtvaardig, gepast en dapper gehandeld heeft, en wie daarentegen een berisping verdient; wat het einde is van laaghartige dwingelanden en wat de beloning is op rechtschapenheid'*.

De filosoof en historicus R. Kuiper betreurt het dat het geloof in God in moderne schoolboeken ontbreekt en meent dat de huidige geschiedschrijving door vermindering van de 'grote vragen' uitzichtloos is. Feiten die slechts op wetenschappelijke wijze worden weergegeven, tonen volgens hem uiterst donkere kanten. *'Wij geloven'*, schrijft hij als voorzitter van de Vereniging van Christen-Historici (VCH), *'dat God handelend in de geschiedenis aanwezig is.'* Dit boek is geschreven om dit uitgangspunt van de VCH nader uit te werken. Een van de vragen die Kuiper stelt, is hoe een historicus 'de hand van God' in de geschiedenis kan ontwaren. Het antwoord is aan de voorzichtige kant. Met instemming citeert Kuiper een passage uit het *Handboek* van Groen van Prinsterer: *'Het is den kortzigtigen sterveling niet vergund, in ijdel en waan, de raadsbesluiten Gods vooruit te lopen en den sluier op te heffen dien Hij over de geheimenissen van het wereldbestuur gelegd heeft'*. Toch is Kuiper van mening dat de zin van de geschiedenis - het geheim van God - gekend kan worden door te letten op de wijze waarop mensen verantwoordelijkheid hebben gedragen in de geschiedenis. Nogal vaag merkt hij op dat de historicus daartoe een 'open oog' nodig heeft,